

Dvasinių vertybių raiška ir šeimos institutas

Daiva Danilevičienė

Vilniaus kolegija, Agrotechnologijų fakultetas, Agroverslo vadybos katedra, Beržų 2A, 14160 Buivydiškės, Vilniaus r., daivadanileviciene@gmail.com

Anotacija. Šiandieną, žmonijai sparčiai žengiant į masinių komunikacijų erą, akivaizdūs kultūros globalizacijos procesai. Sparčiai griauamos tautines valstybes skiriančios sienos, taip įtvirtinant universaliąsias kultūros tendencijas. Todėl šiuo laikotarpiu labai svarbu ne tik išgyventi, bet ir išsaugoti savo identitetą, savosios kultūros vertybes.

Mes turime teikti prioritetus dvasinėms vertybėms prieš materialines, nes tik tai verčia žmoniją augti ir tobulėti kaip visuomenę. Mūsų visuomenei reikia atsinaujinti, be to kažin ar įmanoma tobulinti socialinių santykių sistemą bei visuomenės ir jos atskirų institutų valdymo kultūrą. Taigi, šeima yra socialinis institutas pirminė sociokultūrinių, etnokultūrinių vertybių ir tradicijų perteikėja ir puoselėtoja.

Straipsnyje analizuojama dvasinių vertybių samprata, siekiama išsiaiškinti, kokių vertybių labiausiai pasigendame mūsų vartotojiškoje visuomenėje. Bandoma nustatyti šeimos instituto sąsajas su dvasingumo apraiškomis mūsų kultūroje.

Esminiai žodžiai: *šeima, visuomenė, vertybės, globalizacija, dvasingumas, kultūra, religija.*

Įvadas

Šiandieną gyvenimas skatina kultūros kaitą ir verčia kurti naujas trajektorijas, kadangi visuomenėje vyrauja besaikis vartojimas ir pasipuikavimas prieš kitą bei tikrąsias vertybes užgožiantis pinigų siekis. Niekam ne paslaptis, kad šiuolaikinėje visuomenėje daugiau žmonių renkasi materialines vertybes nei dvasines. Todėl neatsitiktinai skursta mūsų dvasinis gyvenimas, jaučiamas didelis trūkumas paprasčiausio žmoniškumo ir meilės artimui.

Tačiau istorija mums primena, kad pagrindinis žmogaus siekis visada buvo ir bus išlikimas. Esame Europos kultūros dalis, todėl turime siekti idealios Europos vaizdo. Ideali Europa yra vieta dvasinių vertybių, kurias gerbia ir kurių siekia šių dienų kultūringas žmogus. Dvasinės vertybės negali išnykti, tačiau gali tapti nematomos, todėl turime susitelkti į dvasingumo ugdymą ir tai pradėti pirmiausia nuo savęs, nuo savo šeimų.

Mūsų tauta turėtų imti pavyzdį iš unikalios Japonijos kultūros ar Kinijos filosofinių tradicijų. Šalys yra pasiekusios didelių laimėjimų ekonomikos srityje, tačiau neprarado pagarbos savo kultūros tradicijoms bei papročiams.

Kultūra apima mūsų bendrus siekius, elgesį bei požiūrį, prasmės modelius bei universalias vertybes. Kaip rodo daugelis vertybių tyrimų, nedidelis vertybių pokytis daro didžiulį nepamatuojamą poveikį elgesiui. Dvasingumas, kultūra ir religija yra labai susijusios, todėl šioms sąsajoms nagrinėti reikia išskirtinio dėmesio.

Šiandienės mūsų visuomenės raidos sąlygomis ypač aktualios dvasinės kultūros ugdymo problemos. Mes turime teikti prioritetus dvasinėms vertybėms prieš materialines, ieškoti sąsajų tarp kultūros ir religijos, nes tik tai verčia žmoniją augti ir tobulėti kaip visuomenę. Būtent dėl dvasingumo žmonija išplėtojo religines sistemas kaip atsakymus į svarbiausius gyvenimo klausimus. Šiandieną reikia mūsų visuomenei atsinaujinti, be to, kažin, ar įmanoma tobulinti socialinių santykių sistemą bei visuomenės ir jos atskirų institutų valdymo kultūrą.

Dvasia susideda iš proto, tikėjimo ir vertybių. Dar Aristotelis teigė, kad žmogus yra universumo dalis, vientisa kūno ir dvasios būtybė. Dvasia ir protas turi užtikrinti žmogaus elgesio pusiausvyrą ir harmoniją, todėl jų sintezė ir analizė reikalauja išskirtinio tyrimo. L. Jovaiša pastebi: „Žmogaus gyvenimo esmė – jo sąveika su aplinka, išskleidžianti žmogiškąją prigimtį, patirtį ir kurianti dvasinius santykius su pasauliu“ (Jovaiša, 2009, p. 145).

Filosofiniu požiūriu dvasinių vertybių tematiką gvildeno žymūs pasaulio filosofai, sociologai, kultūrologai, edukologai ir kt.: I. Kantas, G. Vattimo, A. Jacopozzi, S. Kierkegardas, Konfucijus, A. Kavolis ir kt.

Apie vaiko ir jaunimo socializacijos procesą ir santykį su etnine aplinka savo tyrinėjimus visuomenei pristato G. Kvieskienė ir R. Vasiliauskas.

Šiai problemai tirti empiriškai skiriama nepakankamai dėmesio, ypač naudojant kokybinius tyrimus, todėl verčiantis plėsti tyrimų lauką. Kaip pastebime, teoriniame lygmenyje ji daugiau analizuojama.

Įvairūs tyrimai rodo, kad šiandien dvasiniai turtai praranda tikrąją reikšmę, o tai verčia susimąstyti. Kaip teigia F. D. Cardelle, reikia iškelti mūsų gyvenimo ir būties vertybes, kurias būtina pakeisti kažkuo nauju, kad geriau tiktų prie mūsų gyvenimo ritmo. Šiandien mums reikia jautresnių, supratingesnių, toliaregiškesnių visų visuomenės sluoksnių žmonių, įvairaus amžiaus, skirtingų lyčių, drąsių, norinčių būti ateities kūrėjais bei architektais, tokių, kurie trokšta būti sąmoningi, plačiau aprėpti gyvenimą ir pasaulį (Cardelle, 2009, p. 139). Tai priklauso nuo šeimos instituto, kuris yra vaiko ir visuomenės tarpininkas. Šeima yra pirmoji ir pagrindinė socializacijos institucija,

kurioje vaikas gauna pirmąsias žinias, perima vertybes, elgesio normas, būtinas gyvenimui visuomenėje.

Straipsnio tikslas – aptarti dvasinių vertybių, kurios turi didžiulės įtakos žmonių sąmonei ir asmenybės formavimuisi, sampratą istorijos kontekste, nes tai neatskiriama nuo šeimos instituto.

Šiam tikslui įgyvendinti keliami **uždaviniai**:

1. Atskleisti dvasinių vertybių sampratą.
2. Išsiaiškinti, kokių vertybių labiausiai pasigendama šiandienėje visuomenėje.
3. Nustatyti šeimos instituto įtaką dvasinių vertybių ugdyme.

Darbo metodai: mokslinės literatūros analizė ir rezultatų interpretavimas; giluminio interviu metodas (kokybinis tyrimas), naudojant atsitiktinę atranką; atlikto tyrimo duomenų analizė.

1. Šeima – kultūros puoselėtoja

Plėtodami savo kultūrą, turime tarsi iš naujo atrasti Europą, įvertinti, kokioms vertybėms teikti prioritetus ir kokioms pasipriešinti. „Tauta, kuri neturi savo etnokultūrinio veido (savitumo) ir jo nepuoselėja, kurios kalba dėl perdėto dėmesio svetimajai ima nykti ir kurios valstybingumas šiais dalykais nesirūpina, – pasauliui neįdomi, neverta pagarbos tauta“ (Bagdavičius et al., 2006, p. 133). Tai, visų pirma, priklauso nuo šeimos. Šiandien ir tauta, ir šeima yra išsiveržusios iš izoliacijos, kurią kažkada stiprino ne tik okupacinis režimas. Ir tauta, ir šeima tapo atviros pasaulio kultūrai ir civilizacijai. Pasikeitus moters vaidmeniui šeimoje, vaikai nebegauna tų teigiamų jausmų, kurie žmogų daro jausmingą ir imlų kultūrai ir kito supratimui. Taip nuvertėjo ir tautinė kultūra, nuvertinama senuosius papročius ir tradicijas. Tačiau, etninė kultūra yra ne tik tautos dvasinės ir materialinės kultūros palikimas, bet ir natūrali šio palikimo tąsa. „Šeimos sukūrimas, ypač jos pavertimas darniais dvasiniais doroviniais saitais ir įsipareigojimais (priedermėmis) susaistyta institucija, nunykus tradicinei etnokultūrai, iš asmens reikalauja didesnių individualių dorovinio tobulėjimo (ir susitramdymo) pastangų (Grigas, 2005, p. 166). Dėl ypatingo motinos užimtumo šiandien praranda vertę ir šeimos šventės, kurios suburdavo visą giminę ir teigdavo dvasinio peno bręstančiai asmenybei. Modernioje visuomenėje, apsiginklavusioje informacinėmis technologijomis, kinta ne tik bendravimo pobūdis, bet nuo etnokultūros elementų perteikimo pereinama prie pramoginių bendražmogiško apsieitimo informacija. Nors dar filosofas Vydūnas teigė, kad „Tautos ir šeimos gyvastis priklauso ne nuo naujų tendencijų, ne nuo mados vėjų, o nuo turtingos dvasios žmogaus, jo apsisprendimo būti čia, namuose, tarp pačių artimiausiųjų, pastovių ir vientisų. Asmens darna su savo šeima – kartu darnos su gimine ir su tauta garantija. O darniu, vientisų ir sutariančių su visais tampa tas, kuris gyvena prasmingos įtampos gyvenimą, nukreiptą į savo doros stiprinimą ir nuolatinių

jos gaivinimą“ (Uzdila, 2001, p. 27). Deja, šiandien žmonija vienijasi ne dvasiniu, kaip tikėjosi Vydūnas, o materialiniu pagrindu. „Dominuoja žinių visuomenės, moderniausių technologijų, ypač informacinių, kūrimo bei tobulinimo tendencijos ir pro jas nelabai tesimato kiti, aukštesni siektini žmonijos tikslai“ (Bagdonavičius, 2005, p. 108). Vydūno apmąstytos aktualijos iš esmės tebėra tos pačios ir šiandien. „Ypač aktualus tebelieka optimistinis Vydūno įsitikinimas, kad „dvasinė žmogaus ir viso gyvenimo vertybė pradės vėl žmonių tarpe šviesti. Dora, menas ir mokslas apreikš daugiau dvasios“. Tos dvasinės vertybės ilgesys stiprėja vis tarp daugiau žmonių, o tai gali būti požymis to, kad ir visa žmonija susitelks pagrindiniam tikslui – puoselėti tą vertybę“ (Bagdonavičius, 2005, p. 108). Kitokios, ne vien žmogaus psichologinės, bet ir bendrosios kultūros šiandien labiausiai ir pasigendame. Tai daugiausia priklauso nuo šeimos idėjinio, kultūrinio ir psichologinio potencialo. „Šeima nuo pat jos atsiradimo pradžios buvo kultūrinių, idėjinų, dorovinių vertybių ir žmogaus psichologinės kultūros puoselėtoja ir saugykla. Iš jos visada sėmėsi įkvėpimo, idėjų ir patirties ne tik liaudies, bet ir profesionalusis menas – grožinė literatūra, tapyba, muzika, teatras“, – teigia prof. R. Grigas. Todėl manoma, kad dvasinėmis vertybėmis žmogus gali užpildyti gyvenimą prasminga būtimi. Tai šeimos gyvybingumo palaikymo, jos kaip socialinės institucijos dabarties sąlygomis efektyvesnio panaudojimo ir puoselėjimo problema. „Šeima yra terpė, kurioje saugoma tėvų kalba, savimonė, mentalitetas, tam teikia vertybinė orientacija, mąstymas, tradicijos, papročiai, buities įpročiai“ (Skujienė, Steponienė, 2007, p. 352).

Įvertinant pasikeitusias gyvenimo sąlygas ir ypač atsižvelgiant į naujas apraiškas šeimos politikoje, reikia kiek kitaip organizuoti kultūrinį darbą, daugiau orientuotą į šeimas. Tai istorinė būtinybė, kadangi šiandienei visuomenei vis labiau darosi aktualesnės dvasinės vertybės: baigia išnykti senoji kultūra, papročiai bei tradicijų sistema, kurie turi didžiulę įtaką šeimos tarpusavio ryšiams.

Visa tai akcentuojama todėl, kad „žmogui nuo seno buvo būdingas sudvasintas organiškasis ryšys su gamta, su kultūrinio gyvenimo papročiais bei tradicijomis, ir kad tai suteikdavo gyvenimui didesnę prasmingumą. Šiandien ypač akivaizdu, kad ten, kur kultūrinis-dvasinis gyvenimas paliekamas savieigai, susidaro palankios aplinkybės ne tik šeimų destabilizacijai, migracijai ir kitiems neigiamiems, asocialiems reiškiniams, kaip narkomanija, alkoholizmas, chuliganizmas, dorovinis palaidumas“, – teigia prof. R. Grigas. Šiandieniam pasaulyje, informacinių technologijų, globalizacijos amžiuje, visuomenės dvasinės kultūros senasis palikimas itin brangintinas ir turi žmogaus elgesiui magišką jėgą. Tai mūsų tautos senieji papročiai ir tradicijos bei šeimos šventės, turinčios neįkainojamą vertę, ypač bręstančiai asmenybei. Būtent kultūros įstaigos išsiskiria savo poveikiu įtaigumu. Žmogaus brendimo laikotarpiu kultūros institutai drauge su kitomis ugdymo institucijomis, tokiomis kaip šeima, švietimo sistema, gali turėti labai didelę įtaką diegiant socialinį patyrimą bei formuojant požiūrius, vertinimus ir elgseną. „Šeima visada atliko svarbų vaidmenį socialinėje struktūroje, nes tik per ją žmogų buvo galima rengti visuomenei“ (Vasiliauskas, 2006, p. 80). Taigi šeima yra pirminė sociokultūrinių,

etnokultūrinių vertybių ir tradicijų perteikėja, kadangi „šeima yra socialinio gyvenimo centras“ (Kvieskienė, 2005, p. 102).

2. Dvasingumo ir kultūros vienovė

Laikui bėgant požiūris į vertybes kinta, tačiau amžinosios vertybės išlieka kaip pagrindiniai gyvenimo tikslai ir yra perduodamos iš kartos į kartą. Taip individai perima tos kultūros visuomenės, kurioje jie auga ir formuojasi, vertybių sistemą. Dvasinė žmogaus egzistencija apima gyvenimo turinį, prasmę, amžinybės ilgesį. Thomas Mertonas sako, kad „dvasinis gyvenimas yra tam tikra dialektika tarp idealo ir realybės“ (1997, p. 48).

Etikos enciklopedijoje pateikiama tokia dvasingumo samprata: „Dvasingumo sąvoka iškelia dvasines vertybes pirmiau nei materialines, žmogaus dorovingumą ir idealumą. Dvasingumas tiesiogiai susijęs su savęs valdymu, ištikimybe savo įsitikinimams su didžiadvasišku, meile ir pasiaukojimu žmonėms.

Klasikinėje etikoje ir filosofijoje dvasingumu buvo laikoma savanoriškas ir pirmiausia nesavanaudiškas tarnavimas gėrio idealui, dabar dvasingumo požymiais laikomi intelektualinis ir estetinis lavėjimas, savosios asmenybės kūrybos pastangos. „Dabartinėje civilizacijoje dvasingumas yra ne tik žmogaus, bet ir visos visuomenės egzistencijos pagrindas“ (Žemaitis, 2005, p. 96).

Šiandieną globalizacija su savo naujais iššūkiais formuoja naujas sienas, taip didinančias žmonių atskirtį ir skatinančias izoliaciją. Dėl to sparčiai plinta žmonių susvetimėjimas, individualizmas, nusikalstamumas ir kiti destruktiniai reiškiniai, kurie liudija apie kultūros krizę. Prie vertybių nykimo prisidėjęs nevaldomas „globalizacijos procesas apima ne vien asmeninius pokyčius, bet ir visos visuomenės pokyčius“ (Gidens, 2000, p. 35). Šie pokyčiai veikia ir keičia moralinius žmonių ir pasaulio santykius. V. Aramavičiūtė pastebi, kad pasikeitę santykiai gali destruktiviai paveikti asmens dvasingumą, nes į individualizmą linkęs žmogus dažnai išlieka abejingas dvasinėms vertybėms. Šiuo atveju dvasingumas, išryškėjantis per autentišką asmens ir pasaulio santykį, gali padėti įsilieti į globalizuotos kultūros erdvę ir taip pat turėti įtakos tolesnei jos raidai, todėl iškyla vertybių pasirinkimo problema ir dvasingumo aktualumo klausimas (Aramavičiūtė, 2006, p. 47).

D. Zohar, I. Marshallas (2006) skatina susirūpinti dvasinės gerovės plitimu pirmiausia savo aplinkoje, po to visuomenėje, kad visuomenė įgytų dvasinėmis vertybėmis paremtą gyvenimo viziją.

D. Spenglerio nuomone, naujasis amžius kaip šventumo įsikūnijimas yra svarbiausias dalykas. Naujasis amžius yra dvasios reiškinys ir naujos sąmonės gimimas. Todėl svarbiausių vertybių ir tikslų įvardijimas yra kertinis dvasinės išminties akmuo, padedantis tobulinti ir kontroliuoti savo veiksmų motyvus. Viena svarbiausių šiandienų vertybių būtų solidarumas – bendruomeniškumas, vieningumas, interesų bendrumas, bendra atsakomybė, tarpusavio parama, ko tikrai šiandienėje vartotojiškoje visuomenėje labai

stinga. Tam turėtų padėti kultūra, kuri, kaip teigia V. Kavolis, pateikiama kaip tam tikra visuma, apimanti visas gyvenimo sferas – ir meną, ir mokslą, ir politiką, ir ekonomiką, taip pat ir mūsų bendrus siekius, elgesį požiūrį, prasmės modelius bei universalias vertybes.

Kultūros politikos nuostatose apibrėžti plėtros tikslai remiasi būtent kultūros vertybėmis. Vertybės, kultūra, žmogaus teisių gerbimas priklauso ne nuo technologijos, bet nuo tautos ir individų, kurie visa tai formuoja. Tautos tęstinumas, visavertis jos evoliucionavimas yra lietuvių aukščiausioji vertybė. Lietuvių tapatybę, jo dvasinio gyvenimo branduolį sudaro pasauliui atvira lietuviybė. Asmens lietuviybė įsilieja į visuotinę (bendražmogiškąją) kultūrą ir sudaro jos struktūrinį elementą.

Turime suprasti, kad tik kultūra, tvirtai atsirėmusi į tautiškasias istorines tradicijas ir universaliąsias žmonijos vertybes, yra mūsų atgimimo ir persitvarkymo pagrindas. Kultūra tai svarbiausias raktažodis, kuris gali atverti langą į visuomenės gerovę. Prie gyvenimo dvasingoje ir darnioje visuomenėje veda harmonijos, bendradarbiavimo, pasidalijimo ir pagarbos ženklai. „Visuomeninis gyvenimas kaip toks grindžiamas principinės harmonijos tarp individo ir socialinės visumos prielaida“ (Simmel, 2007, p. 36). Taigi kultūrą galima laikyti individų tobulėjimu, kas šiandieną labai svarbu. Z. Baumanas kalba apie kultūrą, kuri turi vienyti žmones, juos sutelkti bendram labui, o bet kokio masto socialinę sutelktį lemia sutarimas, bendras žinojimas, ši sutelktis iš esmės priklauso ne tik nuo nuolatinio jos atnaujinimo bei sąveikos, bet ir nuo ankstyvo, griežto kultūrinio lavinimo ir kultūros įsiminimo (Bauman, 2007, p. 29).

Gary Zukovas (2004, p. 70), įkūręs organizaciją „Genezė“ – visatos žmogaus fondas, – rengiantis dvasinio tobulėjimo stovyklas, teigia kad pasirinkimas yra pats galingiausias dalykas, kurį galite padaryti savo gyvenime. Dvasinės kultūros užuomazgos glūdi gebėjime pastebėti, vertinti ir suprasti save, savo santykį su gamtos ir žmonių aplinka, savo vidinį gyvenimą, kuris būna įvairus. Per tūkstantmečius žmonija sukūrė daugelį įvairių kultūros formų, ji paveldi praeities kultūrą žengdama į priekį, ją gausindama. Ji yra ir turi būti dvasinio gyvenimo šaltinis.

Visuomenės darna prasideda nuo kiekvieno individo vidinės darnos. Gilindamasis į savęs pažinimą, žmogus eina darnos link, link tikrųjų, nekintamų, vertybių, tokių kaip Tiesa, Meilė, Gėris, Grožis. Neišsiugdęs dvasinių poreikių, nesiekiantis doroviškai tobulėti žmogus vadovaujasi siaurais egoistiniais motyvais, tampa savanaudis ir abejingas visuomeniniams interesams. Vadinasi, dvasinių poreikių ir interesų struktūra suponuoja vertybinę žmogaus orientaciją, jo visuomeninį kryptingumą. „Žmogui būti žmogumi yra darbas, jo žmogiškumas, pažodžiui tariant, turi būti atvestas į gėrį“ (Brague, 2005, p. 223). Dvasingumas yra gyvenimas pripildytas žmogiškumo ir meilės viskam. Pasaulyje, kuriame nebėra laiko ir erdvės suvaržymų, technologijų teikiamomis galimybėmis, svarbiausia išlaikyti žmogiškumą, šiame besikeičiančiame vertybių pasaulyje. Turtinant dvasinę kultūrą, svarbu ugdyti žmogaus dvasinius poreikius, kurie yra svarbiausi žmogaus siekių ir veiksmų skatintojai. Dvasinių poreikių ir interesų struktūra suponuoja vertybinę žmogaus orientaciją ir jo visuomeninį kryptingumą. „Šiandieninis gyvenimas

mus kviečia pasirinkti, kokio pasaulio norime sau ir ateities kartoms. Iš mūsų patirties mokysis ateinančios kartos ir priims savo sprendimus <...> galime būti sprendimo dalis arba – problemos dalis“, sako F. Cardelle (2009, p. 68). Dėl tos priežasties, būtina dvasiškai tobulėti, nes mūsų planetos ateitis – tai mūsų visų ateitis. Taigi, pagarba senosioms tautos tradicijoms, meilė žmogui ir šaliai – galbūt tai yra tai, ko reikia žmogaus dvasiniam tobulėjimui.

3. Tyrimo duomenų analizė

Siekiant išsamesnių ir gilesnių dvasinių vertybių požiūrio vertinimo 2013 m. gegužės–rugpjūčio mėn. buvo atliktas kokybinis tyrimas (giluminis interviu). Tiriamųjų imtis – tikslinė. Pasirinkti įvairių profesijų skirtingo amžiaus (nuo 20 iki 70 metų) respondentai. Iš viso tyrime dalyvavo 53 respondentai, sutikę dalyvauti tyrime.

Siekiant išsiaiškinti dvasingumo sampratą laiko kontekste bei atskleisti šeimos instituto vietą puoselėjant dvasines vertybes, buvo suformuluoti trys esminiai tyrimo klausimai:

1. Ar kultūra turi įtakos dvasingumo ugdymui?
2. Kokių vertybių pasigendate mūsų visuomenėje?
3. Kokia šeimos įtaka puoselėjant dvasines vertybes?

Nors dažnai pastebime, kad globalizacijos procesas turi didžiulės neigiamos įtakos mūsų kultūrai, paversdamas ją vartotojiškos visuomenės preke, tačiau visai jos nesumenkina. Tačiau dvasiniai turtai praranda tikrąją reikšmę, o tai verčia susimąstyti apie mūsų gyvenimo ir būties vertybių puoselėjimą.

Visuomenės nuomonė dėl kultūros įtakos asmenybės dvasingumui ugdyti atspindi respondentų pasisakymai:

Ar kultūra turi įtakos dvasingumo ugdymui?

„Mano nuomone, visuomenės dvasingumą ugdo visų pirma visų sričių menai (muzika, dailė, literatūra, teatras). Dvasingumas tiesiog organiškai susijęs su tikėjimu, tiksliau su krikščionišku tikėjimu. Trečioji labai svarbi sritis – moralė. Tačiau tikėjimas jau savaime apima moralę Dekaloge surašyti (Dešimtyje Dievo Įsakymų) moralės pamatai, kurių mes visi turėtume laikytis“ (valstybės tarnautoja, 60 m.).

„Šiais laikais turime daug galimybių ugdyti savo dvasią, būti kultūros puoselėtojai ir skleidėjais. Dvasingumui augti padeda pirmiausiai geros knygos, iš kurių gali pasisemti išminties. Muzika, šokis, nes <...> tai kūno ir sielos harmonija ir tikrai padeda sielai tobulėti. Galbūt dar daug meno sričių, <...> juk menas kuria gražesnę, tobulesnę pasaulį. Šiandiena reikia tik noro, juk vyksta daug nemokamų kultūrinių renginių. Spauda vieša, bibliotekos irgi prieinamos kiekvienam. Tai tiesiog priklauso nuo kiekvieno žmogaus dvasinio tobulėjimo poreikio“ (buvusi buhalterė, 70 m.).

„Svarbiausi gyvenimo klausimai visada buvo ir bus kultūra, religija ir politika. Dvasingumą ugdo visos kultūros sritys. Teišerskytė yra pasakiusi, kad kultūra yra nusikalstamumo prevencija. Žmogus einantis į teatrą bus doras pilietis... Tačiau šiandiena naujosios technologijos nutolino tradicinės kultūros sampratą, ją atitolino nuo žmogaus. Kultūra yra prioritetinė sritis ir yra aukščiau visko, todėl ji turi būti puoselėjama ir remiama. Šiandiena valstybė remia masinę kultūrą, nustumdama autentišką meną ir visą kultūrą. O kada kultūra tampa preke, tai iššaukia šiuolaikinės visuomenės problemas. Manau, tai, kas kuriama šimtmečiais, turi būti saugoma ir puoselėjama“ (dvasininkas, 47 m.).

„Kultūra yra išskirtinė tarp kitų mokslo ir pažinimo sričių, nes visa, kas įvardijama kultūra, prisideda prie visuomenės dvasingumo ugdymo. Tačiau kultūros sričių poveikis asmenybei priklauso nuo pastarosios polinkių, patirčių, žinių ir siekiamų tikslų. Man atrodo, kad labiausiai žmogaus dvasią pakelia kūryba. Kūrybos apraiškas mes vadiname kultūra. Laikas parodė, kad kvapą gniaužianti architektūra, klasikinė muzika, dailės kūriniai ir visos kitos meno apraiškos yra vertinamos iki šiol ir jų vertė vis didėja. Vertinamos dėl to, kad kūrėjų sielos (mąstančios, psichiką turinčios sielos struktūros) siekė įprasminimo, pakylėjimo, tobulumo“ (rašytoja, 45 m.).

„Manychiau, kad nemažai kultūros sričių gali ugdyti dvasingumą, turiu omenyje rimtąją, aukštąją kultūrą, o ne pramoginę, kuri galbūt skirta kitiems dalykams. Išties atsakyti tiksliai – kokios kultūros sritys ugdo visuomenėje dvasingumą – neįmanoma. Nes gali būti įvairiai. Netgi pati aukštoji kultūra, manau, įvairiai gali būti susieta su dvasingumu, nors šiuolaikinio meno atstovai, tarkime, neigia ir meno moralumo ir jo dvasingumo būtinybę, akcentuodami kitus dalykus ir primityvų moralizavimą laikydami pasenusiu dalyku. Menas, pasak šiuolaikinių meno apologetų, neprivalo būti dvasingas, tai – ne jo prerogatyva, nors iš kitos pusės – ir teigti, kad menas neturi būti dvasingas, – neprivaloma taipogi. Iš dalies tai neįrodo, kad šiuolaikinei kultūrai dvasingumas nėra jokia vertybė, ar to, kad ten jo nerasime. Kultūroje, manau, atrasti galima visko. Vis dėlto jau pats kultūros egzistavimas – dvasingumo garantas, nes vis dėl to dvasingo, išsilavinusio, harmoningo žmogaus negalima įsivaizduoti be kultūros. O postmodernistinė kultūra pripažįsta požiūrių įvairovę. Pačioje šiuolaikinėje kultūroje atsiranda įvairių reiškinių, taip pat liudijančių ir apie meno socialinę funkciją, aprėpiančių kultūros ir kitų sričių – tokių kaip socialiniai, psichologiniai, etiniai, religiniai, politiniai, ryšius su kultūra ir menais. Galbūt tos kultūros sritys, kurios susietos su švietimu, ugdymu ir socialiniais projektais, religinėmis institucijomis ar kokiais dvasiniais bei socialiniais, net ekologiniais judėjimais – labiau ugdo dvasingumą. Čia vėl norisi pabrėžti, kad kultūra gali turėti įvairių funkcijų. Nors iš kitos pusės, koks nors puikus meninis filmas, aukšto meninio lygio literatūros kūrinys – taip pat gali ugdyti dvasingumą“ (dailininkė, 42 m.).

„Manau, kad visos kultūros sritys (muzika, teatras, kinas, koncertai, sportas, religija, politika ir kt.) vienaip ar kitaip ugdo visuomenės dvasingumą, tačiau tai skirtingai jį įtakoja. Šiuo metu visuomenei labai trūksta dvasingumo, nes tai labai veikia neigiami veiksniai, tokie kaip visuomenės susipriešinimas, nedraugiškumas kitų atžvilgiu, nesusikalbėjimas,

įnikimas į žalingus įpročius, žiniasklaidos formuojamos neigiamos vertybės. Visa tai, galima teigti, kad neša globalizacijos procesas“ (studentė, 21 m.).

„Istorija <...>, iš jos daug ko galima pasimokyti. Menas ir filosofija tai irgi dvi artimos dvasinės kultūros sritys, darančios gyvenimą dvasingesnį. Tokios meno sritys, kaip muzika, dailė, teatras, išmintinga literatūra, daro didžiulę įtaką žmogaus tobulėjimui. Taip pat religija, etniniai papročiai, ir tai susiję su moralės normomis, kas irgi veda dvasingumo link“ (studentas, 23 m.).

„Manau, kad daug dalykų mūsų gyvenimą daro dvasingesnį: muzika, dailė, šokis, kinas, fotografija – šiems menams reikalingas talentas; talentingi žmonės jaučiasi pakylėti, o jų kuriamas menas įkvepia kitus. Dar bibliotekos, etninė kultūra – mat čia slypi per amžius sukaupta žmonių išmintis. Apskritai, kultūra tai svarbiausias raktažodis, kuris gali atverti langą į visuomenės gerovę. Be galo svarbu žmonių bendravimo kultūra. Ir aišku – religija“ (studentė, 22 m.).

„Manau jog tai būtų menai ir kūryba, kadangi norint išlieti savo kūrybingumą turi mokėti atverti savo sielą ir leisti jai lietis laisvai <...> ir ne tik jos kūrimas, bet ir stebėjimas gali ugdyti žmogaus dvasingumą“ (studentas, 20 m.).

Apibendrinus pirmojo klausimo rezultatus galima teigti, kad žmogaus dvasiniam tobulėjimui gali padėti tik pats žmogus grįždamas prie pamatinių dvasinių vertybių išpažinimo, stengdamasis pamiršti savo egoizmą ir išreikšdamas supratimą bei toleranciją kito atžvilgiu. Taip pat didelę reikšmę turi kultūros reiškinių kūrimas, galintis tapti kiekvieno žmogaus auklėjamąja priemone. Tai ir priemonė išsaugoti lietuvių tautos vertybes, kurios yra atgimimo ir persitvarkymo pagrindas ir „turi tiesioginį ryšį su žmogaus troškimu tobulinti kasdienį gyvenimą, siekti individo ir bendruomenės, individo ir visuomenės interesų dermės“ (Gaižutis, 1998, p. 88). Taigi, tyrimas parodė, kad kultūros vertybės būtinos ir reikia siekti, kad jas kuo plačiau naudotų įvairios gyventojų grupės, ne tik elitas, nes tai plečia pasaulėžiūrą ir ugdo asmenybės dvasinį augimą.

Šiandieną reikia formuoti naują žmogų ir tai ne mažiau svarbus uždavinys, kaip kurti materialinę techninę bazę. Naujas žmogus neįsivaizduojamas be sąmoningo bendro požiūrio į pasaulį ir naujos pasaulėžiūros. O pasaulėžiūros pamatus padeda filosofija, suteikianti supratimą apie bendrą pasaulio, visuomenės ir asmenybės struktūrą, apie tiesą, grožį ir gėrį. Iš filosofijos reikia pasimokyti vientiso darnaus požiūrio į gyvenimą. Todėl įsisavinti filosofinio mąstymo kultūrą privalo kiekvienas, kas nori tapti tikrai inteligentišku žmogumi. „Inteligentas – tai autonominio moralės lygmens asmuo, profesionaliai pirmiausia besiverčiantis protiniu kūrybiniu darbu ir per savimonės paskatas besirūpinantis dvasinės kultūros plėtojimu bei sklaida“ (Beržinskas, 2004, p. 37). Todėl neatsitiktinai tyrime dalyvavę respondentai filosofijos ir istorijos studijas mini kaip sąsajas su asmenybės dvasingumo ugdymu.

Antruoju klausimu apie tai, kokių vertybių pasigendama šiandienėje vartotojiškoje visuomenėje, atspindi charakteringesni jų pasisakymai:

Kokių vertybių pasigendate mūsų visuomenėje?

Laiko įtaka vertybių formavimuisi yra didžiulė. Juk vertybių sistemą kuria kelios kartos, o ją sugriauti galima greitai. Prisiminus netolimą ateitį – sovietinės okupacijos laikotarpį – juk ne visiems pavyko išsaugoti tą prosenelių puoselėtą vertybių sistemą, kuri buvo grįsta ekonomine valstybės ir jos piliečio galia, krikščioniškuoju dvasiniu mokymu, pagarba tautos istorijai. Šių dalykų pasigendame ypač jaunimo vertybių sistemoje. Noras gyventi kuo geriau ir per kuo trumpesnę laiką, dalį visuomenės tiesiog apakino. Nesusimąstoma, kad vaikai perima tradicijas, vertybes iš savo tėvų. Taigi, vertybių sistema puoselėta mūsų senelių, nors ir ne visiems, tačiau sparčiai kinta ir ne į gerą pusę. Šiandieną vis modernėjančiame pasaulyje, deja, išauga vartotojiškų poreikių idealizavimas, materialinio komforto siekimas, fizinių malonumų vaikymasis, kas nustelbia dvasinius poreikius ir skatina dvasinį skurdumą. Taigi proporcija tarp materialinių ir dvasinių poreikių yra itin aktuali šiandienos problema ir ne tik asmenybės, bet ir visuomenės požiūriu.

„Šiandieną labai trūksta paprastų, bendražmogiškų santykių, mes vis skubame, lekiame ir dažnai pamirštame šiltu žodžiu pakalbinti kitą ar tiesiog nusišypsoti praeiviui, kuriam galbūt buvo labai sunki diena, o tai galbūt praskaidrintų nuotaiką ir gyvenimas pasidarytų šviesesnis. Norint, kad mūsų visuomenėje vyrautų garsiojo Platono vertybių trejetukas, t. y. gėris, tiesa ir teisingumas, turime tapti geresni, dvasiškai išmintingesni. Turime gyventi taip, kad tarnautumėme šioms vertybėms. O šių vertybių tikrai pasigendu. Mūsų visuomenė yra susiskaldžiusi, trūksta paprasčiausio žmogiškumo, tarpusavio supratimo“ (buvusi mokytoja, 65 m.).

„Svarbiausių vertybių ir tikslų įvardijimas yra kertinis išminties akmuo, kuris padeda kontroliuoti savo veiksmų motyvus, todėl jis šiandieną labai aktualus. Be pamatinių vertybių šiandien labai pasigendu saikingumo, dorovingumo ir užuojautos kito atžvilgiu. Jeigu kiekvienas veiktume platesniame prasmės ir vertybių kontekste, tokia veikla galėtų būti naudinga visiems“ (dvasininkas, 47 m.).

„Pasigendu dvasinių, kultūrinių vertybių akcentavimo. Ypač viešojoje erdvėje, žiniasklaidoje ir mūsų valstybės žmonių, politikų požiūryje, kurie labiau kalba apie socialinius, ekonominius dalykus, bet užmiršta dvasinius ir kultūrinius. Jos, atrodo, mūsų visuomenei daugeliu atveju nėra svarbios ir prisimenamos, turiu omenyje visuomeninį lygmenį, dažniausiai per kažkokių įsimintinus ar net sukrečiančius įvykius, šventes, žymių žmonių sukaktis, o kultūriniai reiškiniai taip pat daugiau virtę parodomuoju dalyku, kai reikia ką nors paminėti, kokią svarbią dieną ar įvykį. O patys kultūriniai įvykiai, ypač masinėse informacinėse priemonėse, žiūrint televizijos laidas, nustumiami kažkur į užribį, kaip neverti dėmesio. Populiariuosiuose televizijos kanaluose žurnalistas dažniau pakalbina kokį miestelio girtuoklį, vaikdamasis asocialius asmenis, negu šios vietovės šviesuolį, kultūrininką, mokytoją ar dvasininką. Ir tie patys kultūros ir dvasinių dalykų nešėjai tampa įdomūs, kai kažkas sensacingo su jais nutinka – gaunama premija ar jį išstinka kokia nelaimė ir t. t. Visuomenė, ypač žiūrint į viešąją erdvę, masinės informacijos priemones,

orientuojama į dvasinių vertybių ignoravimą arba kažkokių jų iškreiptą suvokimą – nežinau, gal televizijos atstovai rodydami kai kuriuos siužetus su asocialiais asmenimis, primityviai moralizuodami, kad esą taip elgtis negerai, mano čia kažkaip skatinantys dvasingumą. Ir dažnai etika kažkur nustumiami į šalį. Nors galbūt pati visuomenė ir turi kitokių poreikių, ypač tokiais sudėtingais laikais kaip ši ekonominė krizė, žmonės lyg ir ieško kažko, kas jiems padėtų ar atstotų tą vis prarandamą dvasinį lygmenį, juk šį poreikį rodo ir išaugęs susidomėjimas visokia dvasine ir pseudodvasine literatūra, populiariosios psichologijos skaitymu, naujų dvasinių judėjimų atsiradimas, domėjimasis kitomis, tolimomis kultūromis, kur galbūt tos vertybės stipriau veikia pačią visuomenę. Net knygų mugėje nemažai dėmesio, kaip pastebėjau, sulaukė tie renginiai, kur buvo diskutuojama apie kažkokius svarbius moralinius, etinius dalykus“ (psichologė, 48 m.).

„Labiausiai pasigendu tikrojo žmogiškojo ryšio. Naujųjų technologijų dėka, galime laisvai bendrauti internetu, telefonu, tačiau vis rečiau tenka kalbėti su žmogumi gyvai. Taip nelieka akių kontakto, kitų neverbalinių veiksmų, leidžiančių suprasti kito žmogaus savijautą ir žinutę, kurią jis nori perduoti. Taip pat visuomenėje liko mažai žmonių, kurie gerbia šeimos institutą. Dauguma jaunų žmonių užuot susituokę, gyvena tiesiog „susimetę“, tai galbūt rodo žmonių nepastovumą ir baimę įsipareigoti, prisiimti atsakomybę ne tik už save, bet ir už sau brangius žmones, savo šeimą“ (studentė, 23 m.).

„Vertybės, kurių trūksta mūsų visuomenėje. Šiuolaikinius žmones yra užvaldęs godumas ir puikybė, nebevertinami tikri draugai, mylimieji ir šeimos nariai. Žmonės yra susvetimėję, tad trūksta nuoširdaus bendravimo. Nebesidomima literatūra ir daile. Pažįstu labai daug žmonių, kurie nebeatsimena, kada paskutinį kartą lankėsi bibliotekoje, muziejuje ar teatre; tad iš meninių kultūros sričių domimasi tik kinu, muzika ir fotografija. Šiandien vis daugiau žmonių atsiriboja nuo religijos, visuomenė virsta nereligiinga. Vis daugiau jaunimo meta mokslus ir vardan pinigų išvažiuoja į užsienį, tad išprususių žmonių laikui bėgant darysis tik mažiau. Mūsų visuomenėje neliko atjautos ir užuojautos kitam, pavyzdžiui, pamačius vagystę, neskubama pagelbėti nukentėjusiajam ar iškviesti policiją; gatvėje gulinti žmogų žmonės apeina ratu, nesiteiraujama, nesirūpinama, ar reikalinga medikų pagalba. Taip pat, šiandieninis jaunimas retai kada užjaučia vyresnius žmones. Tad labai daug ko pasigendu“ (studentė, 21 m.).

„Pasigendu šeimos vertybių, kadangi šiais teisinės teisybės laikais galima matyti atvejų, kada nesutarimai šeimoje yra sprendžiami teisminiu keliu. Jaučiasi, kaip jaunimas vis labiau atitrūksta nuo tėvų virtualiame pasaulyje. Trūksta tos elementarios pagarbos tėvams ir apskritai vienas kitam. Mano manymu, labai trūksta atsakomybės atliekant įvairiausius darbus, trūksta bendruomeninio gyvenimo, pasireiškia tikėjimo stoka“ (studentas, 23 m.).

Tyrimas atskleidė, kad dažniau turėtume gilintis į dvasines vertybes, kurios yra atsparesnės laikui ir universalesnės. Daug daugiau dėmesio turėtume skirti bendravimui, nes jis neatskiriamas nuo žmonių veiklos (ekonominės, politinės, ideologinės ir kt.). Be to, jis reiškiasi konkrečių individų sąveika, kas vadinama asmeniniu bendravimu. Šiandien jaučiamas didelis susvetimėjimas, uždarumas, tolerancijos kitoniškumui stoka. Tai

nenuostabu, kur žmogaus vertė matuojama daiktais, pinigais, tarpasmeniniai santykiai neišvengiamai tampa formalūs ir susvetimėja. Į žmogų žiūrima kaip į priemonę, kaip į kažką naudingą ar nenaudingą. Iš mūsų visuomenės reikėtų pašalinti tokius reiškinius kaip egoizmas, savanaudiškumas, grubumas, korupcija, etiketo nepaisymas ir kt. Turėtume daugiau dėmesio skirti humanistiniams tikslams: ugdant kultūringą, darbštą, sąžiningą, atsakingą, pareigingą žmogų. Čia reikšmingą vaidmenį atlieka dorovinis auklėjimas. Dorovė yra labai svarbi dvasinės kultūros sritis. Žmogus, neturintis dorovės pagrindų, nebus visavertis ir kultūringas pilietis. Dorovingumo pagrindą galima suformuluoti kaip santykį tarp „aš“ ir „kitas“. Neturėtume asmeninės gerovės vertinti labiau už sąžinę, orumą, dorovę. Tai liečia santykį tarp asmenybės ir visuomenės. Žmonės, kuriems svarbiausia savi interesai, dažnai griebiasi protekcionizmo, kyšininkavimo ir kitų neetiškų dalykų. Nepaisant istorinių išbandymų, visuotinių sunkumų, žmogus visada turi likti žmogumi. Žmoniškumo samprata glaudžiai siejasi su tolerancija. Kiekvieno žmogaus savitumo pripažinimas, pagarba kiekvienam žmogui ir jo įsitikinimams – tai yra tolerancija. Šiandieną mūsų visuomenėje jos labai trūksta. Tačiau kiekviena save gerbianti asmenybė negali nepripažinti ir kitų žmonių teisės siekti to paties, siekti laisvės turėti savo pažiūras ir įsitikinimus.

Turėtume neužmiršti, kad žmogus priklauso daug platesnei bendruomenei, kuriai jis turi tarnauti, t. y. žmonijai. Taigi, humanizmas – toji formulė, kuria naudojasi filosofai, mąstytojai, auklėtojai, kad galėtų sukurti idealų žmogaus tipą, turėtų būti suvokiama kiekvienam žmogui. Viskas priklauso nuo dvasinių vertybių žmoguje, žmogaus mąstymo, tolerancijos, nuo tarpusavio santykių. Žmonėms labai trūksta mandagumo, pagarbos vienas kitam, trūksta kompetencijos atliekant darbus, nėra laiko, bendravimo stoka, bendruomenės gyvenimo, tikėjimo stoka. Reikia puoselėti kultūrą, ją gerbti, kadangi vertybės kuria individo tapatybę, organizuoja visuomenę, išsaugo tautos tęstinumą.

Pasaulį pertvarko visuomenė, bet visuomenės veikla susideda iš atskirų asmenybių poelgių. Jei kiekviena asmenybė vadovaujasi visuomenės tikslais, jeigu jos poelgiams būdinga kasdieninis humanizmas, rėmimasis tiesa ir grožiu visame kame, tai iš tokių elementų susidedanti socialinė sistema bus stipri ir nenugalima.

Trečiojo klausimo tikslas – išsiaiškinti šeimos įtaką dvasinių vertybių kūrime. Pateikiame charakteringesnes išvagas.

Kokia šeimos įtaka dvasinių vertybių puoselėjime?

Dvasinės kultūros ugdymas neturi būti vien pedagogų uždavinys ar paties individo pastangų rezultatas. Pirmieji dorovinės kultūros pagrindai dedami šeimoje. Kaip besikeistų vertybinės nuostatos, dora šeima visais laikais liks viena didžiausių vertybių. Šeima yra žmogaus augintoja, ji pirmiausia ir yra atsakinga už žmogaus brandą ir yra pati didžiausia vertybė. Manoma, jei žmogus vadovausis doroviniais įsitikinimais, nuostatomis ir vertybinėmis orientacijomis šeimoje, tai ir visuomenėje jo nuostatos bus tos

pačios. Jei poelgiams būdinga kasdieninis humanizmas, rėmimasis tiesa ir grožiu visame kame, tai iš tokių elementų susidedanti socialinė sistema bus tvirta.

„*Tradicijos, papročiai vis labiau traukiasi iš šiandienio gyvenimo, o metų laikus pradedame skaičiuoti nuo kalėdinio iki vasaros prekių išpardavimo. Žmonės darosi vis labiau kosmopolitiški, daug keliauja, parsiveža ir prisitaiko sau kitų šalių papročius ir įpročius, tačiau panašu, kad lietuviai dar ilgai didžiuosis savo juoda duona ir cepelinais arba Užgavėnių papročiais. Norėtusi tikėti, kad pigūs kiniški blizgučiai nesugebės galutinai iškreipti tikrovės ir bent jau dalis lietuviškų papročių liks. Žinoma, tuo pasirūpinti turi šeima ir jau nuo mažumės daugiau kalbėti apie dvasines vertybes“ (bibliotekininkė, 28 m.).*

„*Manau, kad dvasinio ir tautinio gyvenimo tradicijas vaikams reikia ugdyti nuo pat gimimo. Reikia tęsti šeimos tradicijas. Gaila, kad dabar tai baigiama pamiršti. Reikia dalyvauti renginiuose, įsilieti į visuomeninį gyvenimą ir būti pilietiškais“ (studentas, 19 m.).*

„*Žinoma, kad šeimai daro įtaką kultūra ir papročiai, tradicijos ir dvasingumas. Visų pirma, papročiai ir tradicijos yra paveldimi, todėl būtina perduoti juos ir savo vaikams. Tokie papročiai ir tradicijos kaip Kalėdų, Kūčių, Velykų ar kitų švenčių šventimas mums teikia džiaugsmo. Juk per šventes atitrūkstame nuo kasdienybės. Dvasingumas šeimoje, mano manymu, palaiko pusiausvyrą, gerus santykius. Todėl, tai reikia puoselėti, daugiau apie tai kalbėti“ (pedagogė, 27 m.).*

„*Šeimos dvasinį gyvenimą turi įtakoti vertybės, kurios atsirado nuo pasaulio sukūrimo: tikėjimas, pagarba, atida vienas kitam, meilė. Tradicijas reikia gerbti tas, kurias paliko mūsų senoliai. Kultūra ir dvasingumas turėtų būti šeimos tvirtybės pagrindas“ (informatikė, 48 m.).*

„*Praturtinant dvasingumą reikia laikytis padorumo, religingo gyvenimo nuostatų, laikytis senųjų papročių ir tradicijų ir visa tai perduoti iš kartos į kartą. Tai būtina, nes kaip to nėra, tai ir einame klaidingais keliais, tai šeimai reikalingi visi dvasiniai ugdymai, gyvenimo tradicijos, kultūra ir papročiai, svarbiausia – dvasingumas“ (pensininkė, 73 m.).*

Visi tyrime dalyvavę respondentai, vieningai teigia, kad pirmiausia šeima turi vaiką įvesti į dvasinį, kultūrinį pasaulį, t. y. turi supažindinti su tautos istorija, jos papročiais, tradicijomis ir bažnyčios ugdomomis moralinėmis normomis.

Išvados

Kokybinio tyrimo duomenys neleidžia daryti griežtų išvadų visos Lietuvos mastu, tačiau iš duomenų analizės išryškėja keletas svarbių pastebėjimų, kurie vėliau galėtų būti tikrinami kiekybiniais duomenimis.

Išanalizavus gautus tyrimo duomenis, paaiškėjo:

1. Turtinant dvasinę kultūrą, svarbu ugdyti žmogaus dvasinius poreikius, kurie yra svarbiausi žmogaus siekių ir veiksmų skatintojai. Dvasinių poreikių ir interesų

- struktūra suponuoja vertybinę žmogaus orientaciją ir jo visuomeninį kryptingumą. Reikalingas bendruomeniškumo puoselėjimas, žmogus vienas negali būti žmogumi, jam reikia kito žmogaus pagalbos, supratimo ir užuojautos.
2. Labiausiai mūsų visuomenėje pasigendama tokių vertybių: dorovingumo, tolerancijos, atvirumo, atsakomybės ir meilės: artimui, šeimai, savo šaliai.
 3. Didžiausią įtaką dvasinių vertybių puoselėjime ir moralės normų diegime užima šeima.
 4. Privalome formuoti jaunosios kartos vertybines orientacijas, ypač dorovines, kad išvengtume visų blogybių, egzistuojančių mūsų gyvenime. Naujo žmogaus ugdymas neatskiriamas nuo ryžtingos kovos su vartotojiškos orientacijos apraiškomis.
 5. Valstybė turėtų gelbėti nuo skurdo, amoralaus elgesio ir nusikaltimų.
 6. Siūlomi problemų sprendimo būdai: šeimos vertybių puoselėjimas, švietimas, kultūra, religija ir valstybės dėmesys savo piliečiams.

Literatūra

- Aramavičiūtė, V. (2006). *Jaunuolių dvasingumo šiuolaikinės kaitos tendencijos* [žiūrėta 2013 m. rugsėjo 1 d.]. Prieiga per internetą: www.leidykla.vu.lt/fileadmin/Acta - Pedagogica_Vilnensia/17Vanda.Aramaviciute.pdf.
- Bagdanavičius, J. Socialinės sferos sociologija: teorinis – metodologinis aspektas. Vilnius. VPU, 2005.
- Bauman, Z. (2007). *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius.
- Bajoriūnas, Z. (2004). Šeimos ugdymo mokslas ir praktika. Vilnius.
- Balčius, J. (2005). *Dorovinio lietuvių identiteto prigimtis ir prasmė*. Vilnius: KFMI.
- Beržinskas, G. (2004). Moralinis ir etinis asmenybės ugdymas. Vilnius.
- Brague, R. (2005). *Pasaulio išmintis. Žmogaus visatos patyrimo istorija*. Vilnius.
- Cardelle, F. D. (2009). *Pasaulio siela*. Vilnius.
- Duoblienė, L. (2006). *Šiuolaikinė ugdymo filosofija*. Vilnius.
- Duoblienė, L. (2006). Tarpkultūrinis ugdymas: tautinio tapatumo ir / ar dialogo su kitu paieškos. In *Lietuva globalėjančiame pasaulyje*. Vilnius.
- Gidens, A. (2000). Modernybė ir asmens tapatumas. Vilnius.
- Grigas, R. (2005). Tautinės tapatybės dramaturgija. In Vaclovas Bagdonavičius. *Tauta ir globalizacija Vydūno filosofijoje*. Vilnius.
- Held, D. et al. (2002). *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Iš anglų kalbos vertė Jonas Čičinskas. Vilnius: Margi raštai.
- Jovaiša, L. (2009). *Gyvenimo sėkmės ugdymas*. Vilnius.
- Kantas, I. (1990). *Apie pedagogiką*. Iš vokiečių kalbos vertė ir įvadą parašė L. Jovaiša. Kaunas.
- Kavaliauskas, T. (2009). *Verslas, krikščionybė ir vartotojiška visuomenė*. Vilnius.

- Kavolio kultūros teorija ir tyrimo metodologija.* (2010). [žiūrėta 2012 m. kovo 12 d.]. Prieiga per internetą: www.studijoms.lt/v-kavolio-kulturos-teorija-ir-tyrimo-metodologija.htm.
- Kiergegaardas, S. (1997). *Liga mirčiai*. Vilnius.
- Kvieskienė, G. (2005). *Pozityvioji socializacija*. Vilnius.
- Maceina, A. (1993). *Raštai*, V t. Vilnius.
- Martišauskienė, E. *Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškiny*s. Vilnius, 2004.
- Merton, T. (1997). *Gyvenimas ir šventumas*. Vilnius.
- Simmel, G. (2007). *Sociologija ir kultūros filosofija*. Vilnius.
- Skujienė, G., Steponienė, A. (2007). *Šeimos etika*. Vilnius. Rosma.
- Vasiliauskas, R. (2006). *Lietuvių liaudies pedagogika – jaunosios kartos socializacijos fenomenas*. Vilnius.
- Veikli krikščionybė versle ir ekonomikoje.* (1996). Vilnius.
- Zohar, D., Marshall, I. (2006). *Dvasinis kapitalas*. Vilnius.
- Zukov, G. (2004). *Sielos istorijos*. Kaunas.
- Žemaitis, V. (2005). *Etikos žodynas*. Vilnius.

Expression of Spiritual Values and Family Institute

Daiva Danilevičienė

Vilniaus kolegija, University of Applied Sciences, Faculty of Agrotechnologies, Agribusiness Management Department, Beržų 2A, LT-14160 Buivydiškės, Vilnius area, Lithuania, daivadanilevicienne@gmail.com

Summary

Today humanity rapidly moving into new era of mass communications, cultural processes of globalization are obvious. Nation-states boundaries are rapidly destroying, thus consolidating the universal cultural trends. So today is very important not only to survive but also to preserve own identity, own cultural values.

We have to prioritize spiritual values to the material, since it is what makes humanity grow and develop as a society. Our society needs renewal. Without this, it is hardly possible to improve the system of social relations and management culture of the society and its individual institutes. So, the family is the primary social institute of socio-cultural, ethno-cultural values and traditions.

The article attempts to reveal the concept of spiritual values, seeks to find out what values we miss most in our consumer society. It is trying to establish family institute links with the spirituality manifestation in our culture. The qualitative study revealed important aspects: enriching spiritual culture, it is important to develop human spiritual needs, which are the

most important human aspirations and actions promoters. The sociological study revealed any missing values in our society: morality, tolerance, openness, responsibility and love. Therefore, the proposed solutions to problems: to foster the values of the family, education, culture, religion and to enhance the state attention to its citizens.

Keywords: *family, society, values, globalization, spirituality, culture, religion.*

Įteikta / Received 2014-10-30
Priimta / Accepted 2014-12-12